

Готра В.В., Кіфор Г.М., Кормош Н.І.

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ АДАПТИВНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

У статті досліджуються можливі напрями формування механізму адаптивного розвитку сільських територій. Окреслено як фактори, які чинять негативний вплив на процес розвитку сільських територій так і ті, що призводять до невисокої конкурентоспроможності вітчизняної продукції сільського господарства на зовнішньому ринку продовольства. Визначено, що реалізація структурних змін у державній політиці, проведення реформи місцевого самоврядування, децентралізації влади, підвищення інвестиційної привабливості сільських територій, перехід до інноваційних засад розвитку та структурної перебудови господарських комплексів у сільській місцевості є векторами їх адаптивного розвитку.

Ключові слова: сільські території, напрями розвитку сільських територій, адаптивний розвиток територій, сільське господарство.

Вступ та постановка проблеми. В сучасних умовах без високоефективного та конкурентоздатного розвитку сільських територій не можливо вирішити проблеми та завдання подальшого розвитку та підвищення рівня економіки країни, закласти передумови для формування ефективного аграрного ринку, сприяти активній участі України у світовій економіці. Однією з важливих галузей є сільськогосподарський сектор, який можна назвати однією з найважливіших сфер виробництва, в якій створюються матеріальні блага рослинного та тваринного походження та з допомогою яких реалізується забезпечення населення продуктами харчування, зокрема забезпечується сировиною промисловий сектор. Таким чином всебічне вивчення та аналіз напрямів формування механізму адаптивного розвитку сільських територій є надзвичайно актуальним на сучасному етапі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему розвитку сільських територій висвітлено у публікаціях таких авторів, як: Бурачек І. В., Михайленко Н. В., Бойко Є. О., Вітенбек М. О., Лазарева О. В., Шпенік Т. Однак у науковій літературі не нагромаджено достатнього числа результативних досліджень, які б стали основою для теоретичного

обґрунтування механізму адаптивного розвитку сільських територій.

Метою даної статті є дослідження особливостей механізму адаптивного розвитку сільських територій в сучасних умовах.

Результати дослідження. Адаптивний розвиток сільських територій для України був і залишається пріоритетною сферою у внутрішньоекономічній стратегії. Перспективні напрями розвитку сільських територій мають значний вплив на економіку України, на підтримку продовольчої безпеки країни, сприяють розвитку різних галузей економіки та допомагають формувати соціально-економічні передумови для розвитку сільських регіонів.

Відзначимо фактори, які роблять негативний вплив на процес розвитку сільських територій: низький рівень розвитку інфраструктури, нестабільність політичної та економічної ситуації в країні, високий ступінь зношення устаткування, високі та змінні ціни на пальне, недосконалість нормативно-законодавчої бази, використання застарілих методів при виробництві продукції, недотримання терміну сівозмін та засівання ґрунту рослинами, які чинять виснажливий вплив на землю та знижують показники якості ґрунту.

Щодо сфери сільського господарства, то вона поєднує у собі всю ресурсну базу та є основною у процесі підтримки безпеки продовольчої галузі України. Україна – це в першу чергу держава з великим сільськогосподарським потенціалом, а отже і обширними перспективами для агропромислового комплексу країни. В Україні переважають хороші погодні умови та вигідне географічне розташування, що є базою для перспектив розвитку виробництва продукції сільського господарства.

Для України галузь сільського господарства у структурі національної економіки є стратегічно

©Готра В.В., д.е.н., проф., ДВНЗ «Ужгородський національний університет», e-mail: viktoriya.hotra@uzhnu.edu.ua

Кіфор Г.М., аспірант, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», e-mail: heorh.kifor@uzhnu.edu.ua

Кормош Н.І., аспірант, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», e-mail: nataliia.kormosh@uzhnu.edu.ua

важливу та забезпечує продовольчу незалежність України і сприяє забезпеченню значної частини населення сільських регіонів робочими місцями, що дуже важливо.

Підприємства ведуть конкурентну боротьбу за найбільш вигідні умови виробництва і продажу продукції, підвищення прибутковості та утримання споживачів і задоволення попиту на продукцію.

Факторами, що призводять до невисокої конкурентоспроможності вітчизняної продукції сільського господарства на зовнішньому ринку продовольства є:

- низька галузева ефективність,
- структура українського експорту на продукцію сільського господарства не задовольняє світовий попит на даний вид продукції,

- низький розвиток інфраструктури агропродовольчого комплексу,

20

- невисокий рівень державного фінансування.

Сьогодні аграрний сектор України є основним джерелом валютних

надходжень за рахунок експорту сільськогосподарської продукції. Така

ситуація викликана падінням виробництва у металургійній галузі та хімічній

промисловості, які традиційно були лідерами експорту.

- невисокий рівень державного фінансування.

Сьогодні аграрний сектор України є основним джерелом валютних надходжень за рахунок експорту сільськогосподарської продукції. Така ситуація викликана падінням виробництва у металургійній галузі та хімічній промисловості, які традиційно були лідерами експорту.

Основоположними напрямками забезпечення концептуального розвитку сільськогосподарського сектору України в стратегічній перспективі є функціонування ефективних інструментів для захищеності внутрішнього ринку і підвищення обсягів постачання сільськогосподарської продукції на міжнародні ринки. Перспективними напрямками розвитку сільськогосподарської галузі в Україні повинні стати: вдосконалення нормативно-законодавчої бази, яка регулює розвиток галузі сільського господарства; орієнтованість на отримання органічної, корисної та екологічно чистої сільськогосподарської продукції; забезпечити рентабельність виробництва для підприємств, встановивши ринкову ціну на продукцію;

використання результатів НТП та інноваційних рішень; омолодження кадрових ресурсів, що зайняті в галузі сільського господарства; підвищення рівня оплати праці та ін.

Значна частина сільського населення позбавлена можливості якісного задоволення соціально-економічних потреб, має низький рівень якості життя. Особливо відчутне загострення проблем спостерігається на периферійних, гірських та прикордонних територіях, що розташовані далеко від приміських зон і центрів економічного розвитку. Це призводить до виникнення гострих дисбалансів та порушення принципів системності формування соціально-економічної безпеки України. Такі негативні тенденції розвитку сільських територій стримують процеси розширеного відтворення, посилюють дію загроз соціально-економічній безпеці, знижуючи її рівень та обумовлюють об'єктивну необхідність активізації державної політики розвитку сільських територій. На сьогодні організаційна структура та функціональна спроможність господарського механізму розвитку сільських територій не відповідають реальним потребам економічних відносин. Наявність такого диспаритету створює передумови для формування внутрішніх і зовнішніх загроз, призводить до зниження темпів суспільного розвитку, зумовлює до виникнення конфліктів між суб'єктами економічних відносин та збільшує обсяги їх транзакційних витрат. Без комплексного вирішення проблеми формування державної політики розвитку сільських територій в контексті зміцнення соціально-економічної безпеки держави ризику соціальної, демографічної, екологічної, міграційної, інфраструктурної та продовольчої безпеки лише посилюватимуться [6, с. 10].

Сільські території України характеризуються низькими темпами їх соціально-економічного розвитку, що зумовлює до виникнення диспропорцій у просторово-регіональному розвитку держави, стримує процеси налагодження міжрегіональних горизонтальних та вертикальних інтеграційних зв'язків, знижує ресурсний потенціал формування соціально-економічної безпеки України. Для України розвиток сільських територій є важливим не лише з огляду на необхідність вирішення їх соціально-економічних проблем, але й збереження звичаїв українського народу, його історичних та етнічних особливостей. Адже саме сільська громада є ключовим носієм та осередком розвитку культурних традицій [6, с. 11].

З огляду на це, стимулювання процесів розвитку сільських територій повинно стати одним із стратегічних пріоритетів зміцнення соціально-економічної безпеки України. Безперечно, що подолання дестабілізуючих тенденцій соціально-економічного розвитку сільських територій у короткостроковій перспективі є неможливим. Це потребує реалізації структурних змін у державній політиці, проведення реформи місцевого самоврядування, децентралізації влади, підвищення інвестиційної привабливості сільських територій, переходу до інноваційних засад розвитку, структурної перебудови господарських комплексів у сільській місцевості [6, с. 11].

Залучення сільських громад до прийняття управлінських рішень в сфері публічного управління – необхідна умова провадження сталого розвитку сільських територій. Вітчизняна законодавча база враховує світовий досвід й вихідні положення Європейської хартії місцевого самоврядування й заснована на засадах децентралізації та субсидіарності, які надають місцевим органам влади правову, організаційну й фінансову автономність [7, с. 13].

Ще одним напрямком розвитку сільських територій є сільський зелений туризм, що прогресує з кожним роком. Основними чинниками при формуванні ціни на туристичний продукт, у тому числі послуги сільського туризму, є: собівартість туристичної послуги; унікальність, ступінь новизни послуги; рівень, динаміка цін на ринку; сезонність; співвідношення попиту та пропозиції на продукт [1, с. 134].

В 2017 році було внесено зміни до Закону України «Про особисте селянське господарство», які дають можливість більш чітко окреслити і легалізувати поняття «сільський зелений туризм». Як такого визначення законопроект не містить, бо подібне визначення має відноситися до законів про туризм, але він дає можливість легально використовувати садиби сільських мешканців для надання послуг щодо розміщення гостей до 10 ліжок–місць. Зміни сприяють тому, щоб не плутати організований туристичний бізнес з наданням послуг у сфері сільського туризму [4].

Так, головною рушійною силою збільшення ефективного функціонування сільських садиб та бурхливого розвитку сільського зеленого туризму може стати швидко зростаючий попит на рекреацію на природі.

Залучення сільських територій до сільського туризму дозволить зберегти етнографічну самобутність сільських територій та повернення загубленого національного значення окремих сіл. Нові маршрути нададуть поштовх для відродження та розвитку традиційної культури.

Наявність достатньої кількості садиб з помірними цінами, створить передумови формування та розвитку національного самобутнього виду туризму – сільського (зеленого) туризму [5, с. 105].

Таким чином, механізм налагодження ефективного державного управління вбачається у залученні територіальних громад до визначення стратегічних пріоритетів та впровадженні тактичних заходів щодо розвитку соціальної сфери, удосконаленні інфраструктури, вирішенні екологічних проблем та забезпеченні економічного зростання. В умовах децентралізації управління центральні органи влади делегують місцевим органам повноваження і відповідальність за ефективне прийняття рішень щодо питань розвитку конкретної адміністративно-територіальної одиниці. До компетенції місцевих органів влади належить надання адміністративних послуг, запровадження соціальних та екологічних проєктів, удосконалення бюджетного процесу, моніторинг якості публічної влади підвищення інформованості населення про європейські та світові тенденції розбудови сучасного громадянського суспільства та формування соціального капіталу громади [7, с. 13].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, на сучасному етапі важливими є напрями формування теоретичних основ адаптивного механізму стратегічного концептуального розвитку сільських територій України, залучення сільських громад до прийняття управлінських рішень, функціонування ефективних інструментів для захищеності внутрішнього ринку і підвищення обсягів постачання сільськогосподарської продукції, залучення сільських територій до сільського туризму. Напрямки розвитку сільських територій здійснюватимуть значний вплив на економіку України, на забезпечення продовольчої галузі країни, сприятимуть розвитку окремих галузей економіки та допомагатимуть формувати соціально-економічні передумови для розвитку сільських територій.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурачек І. В., Михайленко Н. В. (2018). Сучасний стан та перспективні напрями розвитку сільського

- господарства в Україні. Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського. №21. С. 134–137.
2. Бойко Є. О. (2010). Роль зеленого туризму в розвитку сільських територій. Економіка. Управління. Інновації. №1 (3). С. 25–29.
 3. Вітенбек М. О. Економіко-математичне моделювання розвитку аграрного сектору економіки України. URL: <http://mses.kpi.ua/za/vitenbek.pdf> (дата звернення: 07.02.2023)
 4. Закон України «Про особисте селянське господарство». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T030742?an=96> (дата звернення: 02.02.2023)
 5. Лазарева О. В. (2021). Соціально-економічний розвиток сільських територій: навч. посіб. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили. 128 с.
 6. Напрями та засоби розвитку сільських територій в контексті зміцнення соціально-економічної безпеки України: монографія. (2016). За ред. д.е.н., проф. Т. Г. Васильціва, к.е.н., доц. В. В. Бойка. Львів: Ліга-Прес. 262 с.
 7. Сталий розвиток сільських територій: монографія. (2019). За ред. проф. Т. Зінчук, проф. Ю. Раманаускаса. Клайпеда: вид-во Клайпедського університету. Київ: «Центр учбової літератури». 421 с.
 8. Шпеник Т. (2013). Особливості політики ціноутворення в сільському (зеленому) туризмі. Галицький економічний вісник. № 4 (43). С. 172–178.
 9. List of Countries by Projected GDP per capita. URL: <http://statisticstimes.com/economy/countries-by-projected-gdp-capita.php> (дата звернення: 05.02.2023)

REFERENCES

1. Burachek I. V., Mykhaylenko N. V. (2018). Current state and promising directions of agricultural development in Ukraine. [Suchasnyi stan ta perspektyvni napriamy rozvytku silskoho hospodarstva v Ukraini]. Mykolaiv National University named after V. O. Sukhomlynskyi. 21. 134–137. [in Ukrainian].
2. Boyko E. O. (2010). The role of green tourism in the development of rural areas. Economy. [Rol zelenoho turyzmu v rozvytku silskykh terytorii]. Management. Innovations. (3). 25–29. [in Ukrainian].
3. Vitenbek M. O. Economic and mathematical modeling of the development of the agrarian sector of the economy of Ukraine. [Ekonomiko-matematychnе modeliuвання rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy]. Retrieved from: <http://mses.kpi.ua/za/vitenbek.pdf> [in Ukrainian].
4. Law of Ukraine "On Personal Peasant Farming". [Zakon Ukrainy «Pro osobyste selianske hospodarstvo»]. Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/T030742?an=96> [in Ukrainian].
5. Lazareva O. V. (2021). Socio-economic development of rural areas: education. manual. [Sotsialno-ekonomichni rozvytok silskykh terytorii: navch. posib]. Mykolaiv: Publishing House of the ChNU named after Peter's Tomb. [in Ukrainian].
6. Directions and means of development of rural areas in the context of strengthening the socio-economic security of Ukraine: monograph. [Napriamy ta zasoby rozvytku silskykh terytorii v konteksti zmitsnennia sotsialno-ekonomichnoi bezpeky Ukrainy: monohrafiia]. (2016). Under the editorship Doctor of Economics, Prof. T. G. Vasylytsiva, Doctor of Economics, Assoc. V. V. Boyka. Lviv: Liga-Press. [in Ukrainian].
7. Sustainable development of rural areas: monograph. [Stalyi rozvytok silskykh terytorii: monohrafiia]. (2019). Under the editorship Prof. T. Zinchuk, prof. Yu. Ramanauskas. Klaipeda: Department of Klaipeda University. Kyiv: "Center for educational literature" [in Ukrainian].
8. Shpenyk T. (2013). Peculiarities of pricing policy in rural (green) tourism. [Osoblyvosti polityky tsinoutvorennia v silskomu (zelenomu) turyzmi]. Galician Economic Herald. 4 (43). 172–178 [in Ukrainian].
9. List of Countries by Projected GDP per capita. Retrieved from: <http://statisticstimes.com/economy/countries-by-projected-gdp-capita.php> [in Ukrainian].

Отримано 20.01.2023